

Etisk råd for forsvarssektoren – årsrapport for 2019

Etisk råd for forsvarssektoren (ERF) er et uavhengig råd som har som mandat å styrke etisk bevissthet og refleksjon i forsvarssektoren. Rådet skal normalt bestå av åtte medlemmer, inkludert sekretær for rådet og to varamedlemmer. Rådet kombinerer uavhengighet, faglig kompetanse og kjennskap til sektoren, noe som er unikt både i nasjonal og internasjonal sammenheng. Mandatet og rådets sammensetning gir muligheten til å løfte frem aktuelle prinsipielle etiske problemstillinger, drøfte dem på en grundig måte og gi konkrete, faglig funderte og gjennomførbare anbefalinger.

En viktig oppgave for rådet er å bistå konkret til etikkarbeid og undervisning i hele sektoren. ERF bidrar fast til etikkundervisningen på Forsvarets høyskoles kurs for vernepliktig akademisk befall.

Hjemmesiden www.forsvarsetikk.no som ble etablert i 2018, ble videreutviklet gjennom 2019. I arbeidet med nettsidene har det vært et mål å lage et produkt som er brukervennlig og nyttig for sektorens arbeid med etikk. Hjemmesiden omfatter blant annet informasjon om etikkarbeidet i forsvarssektoren, generell informasjon om rådets arbeid, og en ressursbank med relevant informasjon både om militæretikk og krigens folkerett. Nettsiden er ment å gi et bidrag til refleksjon og etikkundervisning i sektoren, og tilbakemeldinger viser at dette er nyttig.

En viktig oppgave for ERF er å løfte frem og holde fast ved saker som ikke blir behandlet av andre i forsvarssektoren. Vårt pågående arbeid med retningslinjer for eventuelt militært engasjement i møte med barnesoldater, etiske spørsmål knyttet til vern av kulturminner og informert samtykke for sivile transportører i totalforsvaret er eksempler på dette. I samarbeid med FFI har rådet også tatt initiativ for å se nærmere på etiske utfordringer knyttet til kunstig intelligens.

Rådet opplever at det er etterspørsel etter rådets kompetanse i sektoren, både når det gjelder etikkundervisning og behandling av konkrete saker. Anbefalingene og bistanden vi bidrar med, blir godt mottatt.

Rådets sammensetning og arbeidsform i 2019

Rådet bestod ved årsskiftet 2019-2020 av sju medlemmer: Camilla Serck-Hanssen (leder), Bjørn-Erik Marthinsen (nestleder), Nina Lynmo (medlem), May Britt Thorseth (medlem), Marianne Stormo (medlem), Mathias Slåttholm Sagdahl (varamedlem) og Norunn Kosberg (sekretær). Det forventes fortsatt sikkerhetsklarering og tiltredelse av ett varamedlem.

Tom Staib, tidligere medlem av rådet, har fungert som sekretær og vært ansatt på timebasis på pensjonistvilkår, noe som har muliggjort flere møter og arrangement høsten 2019. Norunn Kosberg er ny sekretær for rådet med oppstart i november 2019.

Rådet har i 2019 hatt store utskiftninger. Fire av medlemmene er nye i 2019, inkludert den nye sekretæren. Flere medlemmer sluttet i første halvdel av 2018 og oppnevning av nye medlemmer har tatt lang tid, hovedsakelig på grunn av kravet til sikkerhetsklarering. Rådet har derfor i store deler av 2019 manglet medlemmer. Dette har påvirket iverksettelsen og oppfølgingen av ambisjonene i årsplanen for 2019. Rådet har likevel jobbet godt med flere av sakene på årsplanen.

Det har vært avholdt fire rådsmøter i 2019. I tillegg har arbeidsutvalget (bestående av leder, nestleder og sekretær) møttes jevnlig. Rådets medlemmer har dessuten deltatt på en rekke møter med andre aktører. I møte med Statsråden 13. juni redegjorde ERF for rådets arbeid og aktuelle problemstillinger. Etter et møte med Ombudsmannen for Forsvaret ble det besluttet å innlede et nærmere samarbeid. I et møte med FFI ble det avtalt at Etisk råd skal bidra i fornyingen av FFIs etiske retningslinjer.

Aktiviteter i 2019:

Vern av kulturminner

IS' ødeleggelser i Palmyra og Mosul understreker viktigheten av vern av kulturminner i krig. I mai 2016 ratifiserte Norge annen protokoll av Haagkonvensjonen om beskyttelse av kulturverdier i væpnet konflikt. Ratifiseringen reiser flere viktige etiske spørsmål: I praksis kan ratifiseringen innebære at norske soldater må utsette seg for større fare for å beskytte kulturverdier. Hvordan bør man vekte militære målsetting og beskyttelse av liv opp mot beskyttelse av kulturverdier? Haagkonvensjonen av 1954 sier i artikkel 4(2) at beskyttelsen

bortfaller (bare) i situasjoner av tvingende militær nødvendighet. Er denne vurderingen noe militære styrker i det hele tatt har et forhold til – og hvordan bør den følges opp? I dag er det ingen systematisk undervisning i tematikken. Rådet er opptatt av den etiske dimensjonen i disse spørsmålene. I løpet av to fagdager (5. og 6. des. 2019) arrangerte ERF møter i Oslo med et internasjonalt tverrfaglig forskningsprosjekt om vern av kulturminner, *Heritage in War* (www.heritageinwar.com). Deltakere på møtene var også representanter fra Forsvaret, FD, Riksantikvaren, Blue Shield Norge, med flere. Rådet arbeider med et notat og en artikkel om denne problemstillingen.

Totalforsvaret og arbeidskontrakter

De siste årene har rådet jobbet med problemstillinger knyttet til totalforsvaret. ERF har arbeidet for at informert samtykke bør innarbeides i kontrakter med den enkelte transportør av militært materiell ettersom disse stillingene kan innebære en viss økt risiko i krise og krig. For å følge opp anbefalingene om at informert samtykke innarbeides i kontrakter med sivile, har ERF utarbeidet forslag til tekst som FLO kan benytte i kontrakter med sivile aktører. Dette er oversendt FLO. ERF ønsker å følge totalforsvarsproblematikken videre.

Barnesoldater

Å møte barnesoldater i strid er utfordrende både etisk, psykologisk og politisk. Krigens folkerett gir føringer for hvordan barn skal behandles når de tas til fange, men som stridende omfattes barna også av de generelle reglene for krigføring. Dette reiser spørsmål om hvilke etiske og militære overveielser som bør ligge til grunn når man møter barnesoldater i strid. Rådet mener det er viktig å forberede seg på denne problematikken, særlig gitt hvor utbredt bruk av barnesoldater er, og hvor vanskelige og alvorlige etiske spørsmål dette reiser. I 2019 utarbeidet Etisk råd et notat med forslag til et grunnlag for norske retningslinjer for møte med barnesoldater. Dette notatet er oversendt Forsvarsstaben med tilbud om å jobbe videre med å utvikle konkrete retningslinjer. Vårt formål er å gi råd om hvordan Forsvaret kan forberede seg på en slik utfordring, noe som både vil gjøre både Norge og Forsvaret bedre rustet for en etisk svært utfordrende situasjon.

Etiske utfordringer ved ny våpenteknologi

Rådet har i møte med Forsvarets forskningsinstitutt i 2019 diskutert etiske dilemmaer når det gjelder bruk av kunstig intelligens i militær teknologi og utvikling av nye våpensystemer.

Retningslinjene til FFI sier at deres forskning skal «bidra til fred». Hvor går grensen for hva som er etisk forsvarlig når det gjelder forskning på kunstig intelligens i militær teknologi? ERF ønsker å samarbeide med FFI om å bidra til en opplyst og saklig debatt om problemstillingene, noe FFI har hilst velkommen.

Oppsummering av aktiviteter i 2019

ERF har i 2019 arbeidet med etiske spørsmål knyttet til vern av kulturminner i væpnet konflikt, fortsatt arbeidet om barnesoldater i væpnet konflikt, fulgt opp arbeidet innen totalforsvaret, samt jobbet med vurderingen av bruk av kunstig intelligens i nye våpensystemer.